

Φεμινίστρια, αλλά όχι με «ανδρική ζωή»

Της ΙΩΑΝΝΑΣ ΚΛΕΦΤΟΓΙΑΝΝΗ

Μια καλή αφορμή για να αναθεωρήσουν οι γυναίκες (και οι άνδρες προφανώς γι' αυτές) πολλές αφόρητα στερεοτυπικές αντιλήψεις για το φύλο τους, είναι η εξαντλητική εργασία της καθηγήτριας Ευρωπαϊκής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, Ολόουεν Χάφτον «Ιστορία των γυναικών στην Ευρώπη: 1500-1800» (εκδόσεις «Νεφέλη», μετάφραση Ειρήνης Χρυσιχόου), που δικαίως συγκαταλέγεται στα ευπώλητα της εκδοτικής μας αγοράς -αν και εξίσου περίφημα τα πάει ο πολυσέλιδος τόμος και στον υπόλοιπο κόσμο.

«Πιστεύω στην ισότητα των φύλων, κι ένας "ανώτερος" πολιτισμός πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για να την εγγυηθεί», λέει η Ολόουεν Χάφτον

Dramatis personae τριών αιώνων, υπό την ιδιότητα της συζύγου, της μητέρας, της ερωμένης, της χήρας, της πόρνης, της μάγισσας, της αριστοκράτισσας επιστολογράφου, της «αδιάντροπης συγγραφέισκου», της «σκλάβας της πέννας», της γυναίκας ταραχοποιού, παρελαύνουν απ' τις σελίδες της τιμημένης με το βραβείο Fawsett 2003 ως «καλύτερο βιβλίο για την ιστορία των γυναικών», πραγματείας της Χάφτον, σε μια γοητευτική αναζήτηση και ανασύσταση αυτής της τόσο ιδιαίτερης θηλυκής εμπειρίας στην προβιομηχανική ευρωπαϊκή κοινωνία. Για την οποία και πού δεν ανέτρεξε η καθηγήτρια, παλαιότερα, στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο της Φλωρεντίας: σε ημερολόγια, σε επιστολές, σε λογοτεχνικά, επιστημονικά, αλλά και θεολογικά κείμενα, σε λαϊκά αναγνώσματα, έργα ζωγραφικής, κι ακόμη δικαστικά και αστυνομικά αρχεία -πέραν του βασικού κορμού της κοινωνικής και πολιτισμικής ιστορίας.

«Η πρόθεσή μου ήταν να συγγράψω μια εύληπτη θεώρηση της πρώιμης μοντέρνας ιστορίας στις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες», εξηγεί η Βρετανίδα καθηγήτρια. «Ο

σχεδιασμός του βιβλίου έχει βασιστεί σε μια συνολικότερη θεώρηση του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτιστικού υπόβαθρου, εντός των οποίων διαμορφώνονται οι δυνατότητες των γυναικών. Είναι, εν πολλοίς, ένα βιβλίο που διαπραγματεύεται τη συνέχεια. Αν και έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές».

-Η σημαντικότερη αλλαγή που επισημαίνετε στη ζωή των γυναικών, τους τρεις αιώνες της έρευνάς σας, είναι η πρόσβαση στη μόρφωση.

«Ναι. Τρομακτική εξέλιξη αυτή την περίοδο για τις γυναίκες ήταν η μόρφωση, η οποία ακόμη απείχε πολύ από το ποθητό, αλλά παρ' όλα αυτά υπήρξε σημαντική στη δημιουργία συνείδησης. Αλλαγή σημαντική ήταν η νομική βελτίωση στην αντιμετώπιση της παιδοκτόνου μάνας ή η ελάττωση των δοξασιών περί μαγείας. Και τα πολύ πρώτα σημάδια πολιτικοποίησης ενός περιορισμένου αριθμού γυναικών είναι ορατά κατά τη διάρκεια της επαναστατικής κρίσης -αν και η πολιτικοποίηση είχε ακόμη ένα μακρύ δρόμο μπροστά της. Αυτά, εντός των μεγάλων αλλαγών στην οικονομία, των περιστολών μερικών απ' τις μεγαλύτερες θανατηφόρες ασθένειες και της υπονόμησης απ' το Διαφωτισμό κάποιων απ' τις σκοτεινές θεοκρατικές αντιλήψεις. Αν και δεν σας κρύβω ότι βρίσκω το σημερινό αμερικανικό φονταμενταλιστικό χριστιανισμό σχεδόν το ίδιο εμετικό με το φονταμενταλισμό του Ισλάμ».

-Στην εργασία σας στηριχθήκατε στην κοινωνική και πολιτιστική ιστορία. Παραδέχεστε και η ίδια ότι κάποιος άλλος στη θέση σας θα είχε ερευνήσει περισσότερο τους συσχετισμούς σεξουαλικότητας και εξουσίας και θα εστίαζε σε περισσότερο διάσημες γυναικείες προσωπικότητες.

«Το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι είμαι μία ιστορικός της Κοινωνίας, της Οικονομίας και του Πολιτισμού. Αυτό είναι λοιπόν και το σημείο εκκίνησης απ' το οποίο γράφω».

-Ο Διαφωτισμός ως κίνημα ήταν σε θέση -και εν μέρει το πέτυχε- να αντικαταστήσει την αυθεντία του θεού με αυτή του ανθρώπου. Η γυναίκα όμως, όπως διαφαίνεται στο πόνημά σας, δεν είχε τη θέση της ξεκάθαρα απέναντι στον άνδρα.

«Πιστεύω ότι ο Διαφωτισμός ίσως υπήρξε πολύ συντηρητικός στην προσέγγιση της γυναίκας. Όμως η υπονόμηση μιας θεοκρατικής κοινωνίας και το "άνοιγμα" της αντίληψης περί πολιτικών δικαιωμάτων των ανδρών (ποικίλως προσδιορισμένων) ήταν μέρος μιας μακράς διαδικασίας που τελικώς μέσα στα επόμενα 100 χρόνια αποδείχτηκε ικανή να παραχωρήσει στις γυναίκες πολιτικά δικαιώματα».

Γυναίκες και θρησκεία

-Η νέα γενιά ιστορικών, σε σχέση με την αναζήτηση της θηλυκής εμπειρίας του παρελθόντος, πού ακριβώς πρέπει να εστιάσει;

«Το να ενταχθεί η γυναικεία ιστορία ή η ιστορία των φύλων σε μια μεγάλη αφήγηση πέρα και πάνω από το κοινωνικό, το οικονομικό και το πολιτιστικό πλαίσιο είναι μια υπόθεση που έχει πολύ χρόνο και δουλειά μπροστά της για να επιτελεστεί. Εντούτοις μια κάποια πρόοδος έχει ήδη σημειωθεί. Ουδείς στις μέρες μας θα γράψει μία θρησκευτική ή βιομηχανική ιστορία χωρίς να λάβει υπόψη του τους διαφορετικούς ρόλους της γυναίκας και του άνδρα».

-Η Ανατολική Ευρώπη έχει μείνει έξω από το βιβλίο σας. Ποιες είναι οι δυσκολίες για μια ιστορία των γυναικών σ' αυτή τη γεωγραφική περιοχή;

«Όταν έγραφα αυτό το βιβλίο ήταν πολύ λίγα τα διαθέσιμα στοιχεία για τη συγκεκριμένη περιοχή. Σήμερα έχει εκπονηθεί στη Μ. Βρετανία μια πολύ καλή εργασία για τις γυναίκες στη Ρωσία. Στα Ευρωπαϊκά Πανεπιστημιακά Ινστιτούτα της Κεντρικής Ευρώπης οι γυναίκες ήταν πολύ επίμονες ως προς το ότι έπρεπε να γράψουν τη δική τους ιστορία χωρίς την επιβολή των δυτικών στερεοτύπων. Ιστορικοί, όπως η Ελληνίδα Έφη Γαζή, έχουν επεκτείνει πολύ το εύρος του ενδιαφέροντος για τη μεσογειακή Ευρώπη. Παρ' όλα αυτά η γενική εικόνα της Α. Ευρώπης δεν βλέπω ακόμα να έχει προβληθεί».

-Οι κριτικοί, γράφετε, ήταν εξ αρχής καχύποπτοι στην ιστορία των γυναικών, θεωρώντας την «ιστορία γκέτο».

«Οι κριτικοί αρχικώς φοβούνταν την ιστορία των γυναικών γιατί την είδαν σαν μια όχληση σε βάρος μιας κυρίαρχης αφήγησης. Μια ενόχληση ενάντια σε μια καθολική πολιτική ιστορία. Και το άφυλο σύμπαν είχε γίνει αποδεκτό σαν να αποκάλυπτε όλα όσα έπρεπε να αποκαλυφθούν. Η προσέγγιση έχει αλλάξει πλέον πολύ». Η γυναίκα-μητέρα

-Υφίσταται αναλλοίωτος δια μέσου των αιώνων κάποιος στερεοτυπικός γυναικείος χαρακτήρας; Βλέπουμε ότι παλαιότερα η γυναίκα (π.χ. η Αντουανέτα) στιγματιζόταν, καταδικαζόταν κοινωνικά για το γεγονός ότι δεν υπήρξε καλή μάνα. Έχω την αίσθηση ότι αυτή η αντίληψη επιβιώνει κραταιότατη και σήμερα.

«Η εικόνα της μητέρας είναι και υπήρξε πολύ ισχυρή. Όπως η, ακόμη και στις μέρες μας, αποκλειστική κυριαρχία της γυναίκας στη φροντίδα του παιδιού. Ίσως ένα δεύτερο κύμα φεμινισμού προερχόμενο από τις ΗΠΑ και τη Γαλλία προσπάθησε να απορρίψει την ιδέα της μητρότητας ως φυσικής στη γυναίκα».

-Βλέπετε σήμερα να έχουν επιτελεστεί σημαντικές, επί της ουσίας πρόοδοι προκειμένου να αρθούν προκαταλήψεις που βαραίνουν το γυναικείο φύλο;

«Η απόκτηση ισότητας στη μόρφωση και η πρόσβαση στα υψηλότερα κλιμάκια της εργασιακής αγοράς έχει προφανώς κατά τον 20ό αιώνα αναβαθμίσει τις ζωές πολλών γυναικών. Από το 1920 η γνώση του ελέγχου των γεννήσεων και από τη δεκαετία του '70 η έκτρωση προώθησαν την δύναμη της βούλησης στη ζωή του ατόμου».

-Τελικώς οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων έχετε καταλήξει ότι είναι έξωθεν επιβεβλημένες από κοινωνικές πρακτικές ή έχουν να κάνουν με εγγενή στοιχεία κάθε φύλου; Έχετε ένα κεφάλαιο στο βιβλίο σας υπό τον τίτλο «Κατασκευάζοντας της γυναίκες». Αυτό υπονοεί κάτι συγκεκριμένο για το φύλο μας;

«Δεν ξέρω. Το κεφάλαιο "Κατασκευάζοντας τις γυναίκες" στόχευε στο να διαπραγματευτεί νομικές δομές που απηχούσαν την επιρροή του ρωμαϊκού νόμου και να προβάλλει οικονομικές ιδέες για τα εισοδήματα των γυναικών -διότι η γυναίκα ως υπαρχή εξαρτώμενη από τον άνδρα πληρωνόταν με πολλοστημόριο του ανδρικού

μισθού. Δεν ξέρω πού ακριβώς τα κληροδοτημένα στοιχεία και η ανατροφή, στη μορφή του πολιτισμικού περιβάλλοντος, συναντώνται».

-Για πολλά χρόνια ασχολείστε με την ιστορία των γυναικών. Παρ' ότι στην εργασία σας δεν υπάρχει το παραμικρό ψήγμα μεροληψίας ή διάθεσης διατύπωσης ενός φεμινιστικού μανιφέστου, θα ήθελα να σας ρωτήσω αν είστε φεμινίστρια.

«Είμαι φεμινίστρια, αλλά δεν είμαι μια ριζοσπαστική φεμινίστρια, στο βαθμό που αρνούμαι να θέλω να ζω μια "ανδρική" ζωή. Πιστεύω στην ισότητα των φύλων και ότι ένας "ανώτερος" πολιτισμός πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για την εγγυηθεί».

-Γράφετε τώρα κάτι νέο;

«Μέσα στα επόμενα χρόνια θα συγγράψω τη συνοδευτική έκδοση της Ιστορίας των γυναικών. Γράφοντας το δεύτερο τόμο της "Ιστορίας των γυναικών" το σημαντικό μήνυμα θα είναι αυτό της αλλαγής αντί της συνέχειας -αλλά όχι στο βαθμό της απόλυτης εξάλειψης μερικών συνεχειών. Επίσης γράφω, έπ' αμοιβή, ένα βιβλίο για τους φτωχούς στη Δυτική Ευρώπη, από το 16ο ως τον 18 αιώνα».

Γυναίκες και ίσες ευκαιρίες

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΤΖΑΒΑΡΑ javara@enet.gr

Η Παγκόσμια Μέρα της Γυναίκας γιορτάστηκε και φέτος στις 8 Μαρτίου (εντάξει, στην Ελλάδα τα πράγματα ήταν ακόμη πιο πολύπλοκα γιατί ήταν η «άλλη μέρα» των εκλογών), αλλού περισσότερο κι αλλού λιγότερο ηχηρά, με του κόσμου τις αναστολές να μπερδεύονται με προβλήματα, αδικίες, δράματα αλλά και κινητοποιήσεις, πρωτοβουλίες, αλλαγές. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που συνεδρίασε την περασμένη εβδομάδα στο Στρασβούργο, αφιέρωσε την πρώτη μέρα της ολομέλειάς του στις Γυναίκες και, μεταξύ άλλων, συζητήθηκαν τρεις πολύ σημαντικές εκθέσεις: Το πρόγραμμα ΔΑΦΝΗ II, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και παιδιών (εισηγήτρια Λίζι Γκρένερ), η Έκθεση «Συμφιλίωση της Επαγγελματικής, Οικογενειακής και Ιδιωτικής Ζωής», με βάση την έρευνα για την οικογενειακή πολιτική των χωρών - μελών (εισηγήτρια Ρεγγίνα Μπάστος) και η έκθεση με τίτλο «Η Θέση των Γυναικών στις μειονοτικές ομάδες στην Ευρωπαϊκή Ένωση», που επικεντρώνεται κυρίως στις γυναίκες με αναπηρίες, τις μετανάστριες και τις τσιγγάνες (εισηγήτρια Έλενα Βαλεντσιάνο).

Η Ελληνίδα ευρωβουλευτής Άννα Καραμάνου, πρόεδρος της Επιτροπής Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών, τόνισε στην εισήγησή της ότι «πλησιάζοντας τη συμπλήρωση 10ετίας από την Παγκόσμια Διάσκεψη του ΟΗΕ στο Πεκίνο, το 1995, όπου 180 κυβερνήσεις συμφώνησαν πάνω σε μια κοινή πλατφόρμα δράσης για την προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών, διαπιστώνουμε ότι οι δεσμεύσεις εκείνες δεν πραγματοποιήθηκαν. Οι γυναίκες εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν το 70% των φτωχών του κόσμου, τα κορίτσια στην υποσαχάρια Αφρική κινδυνεύουν έξι φορές περισσότερο από τα αγόρια να προσβληθούν από τον ιό HIV, 4 εκατομμύρια γυναίκες και παιδιά είναι θύματα βίας

και σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Την ίδια στιγμή οι γυναίκες κατέχουν μόνο το 15,2% των κοινοβουλευτικών εδράνων σε παγκόσμια κλίμακα (στην Ελλάδα 8,6%). Γι' αυτό, στο πλαίσιο και των νέων προκλήσεων που δημιουργούνται από την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, χρειάζεται ν' ανανεώσουμε και να εντείνουμε τη δράση για τα δικαιώματα των γυναικών, με στόχο μια δημοκρατική και συμμετοχική παγκόσμια διακυβέρνηση, που θα διασφαλίζει δίκαιη κατανομή των πόρων του πλανήτη, ισότητα των φύλων και βιώσιμη ανάπτυξη για όλους».

Κι αν η κουβέντα μοιάζει λίγο υπερβολική σε μια εποχή που οι γυναίκες απολαμβάνουν στην καθημερινότητά τους πολλές από τις κατακτήσεις τους, η πραγματικότητα έχει πάντα κι ένα άσχημο πρόσωπο που δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί με αφορισμούς και υπεκφυγές. Έτσι, το πρόγραμμα ΔΑΦΝΗ II προβλέπει ότι, για να αντιμετωπιστεί η βία στη ρίζα της, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή όχι μόνο στα θύματα και τις ομάδες κινδύνου αλλά και στους δράστες. Είναι επίσης σημαντικό το γεγονός ότι το πρόγραμμα αποσκοπεί επίσης στην υποστήριξη και την ενθάρρυνση των μη κυβερνητικών οργανισμών και λοιπών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό.

Στο πλαίσιο της έκθεσης για συμφιλίωση της επαγγελματικής, οικογενειακής και ιδιωτικής ζωής, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενθαρρύνει τα κράτη - μέλη και τις υπό ένταξη χώρες να αξιολογήσουν τον αντίκτυπο των πολιτικών τους στην οικογένεια (family mainstreaming), καλώντας τα ταυτόχρονα να διαχωρίσουν τις έννοιες της «ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου σε όλες τις κοινοτικές πολιτικές» και της «ενσωμάτωσης της οικογενειακής διάστασης σε όλες τις κοινοτικές πολιτικές». Επίσης, καλεί τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. να ενισχύσουν τις δυνατότητες των υπαλλήλων τους για το συνδυασμό της επαγγελματικής, οικογενειακής και ιδιωτικής τους ζωής καθ' όλη τη διάρκεια του βίου τους μέσω καινοτόμων μοντέλων χρόνου εργασίας και οργάνωσης εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη ότι και τα δύο φύλα πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες και ευθύνες και ότι, ως ελάχιστη προσφορά, το κεκτημένο των κοινωνικών πολιτικών της Ένωσης πρέπει να αντικατοπτρίζεται πλήρως στις συνθήκες εργασίας όλου του προσωπικού της.

Όσον αφορά την έκθεση για την κατάσταση των γυναικών που προέρχονται από μειονοτικές ομάδες, είναι θεμελιώδους σημασίας η παρότρυνση προς τα κράτη - μέλη να προαγάγουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των γυναικών με αναπηρίες και να προωθήσουν την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση σε κανονικό περιβάλλον, προκειμένου να επιτευχθεί η ουσιαστική ένταξή τους στην κοινωνία. Επίσης, υιοθετείται νομοθεσία και πρόγραμμα δράσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων όσον αφορά τις γυναίκες-μετανάστριες. Με ικανοποίηση όμως μπορεί να δει κανείς και την ενεργό υποστήριξη της Ε.Ε. στις προσπάθειες των δημόσιων αρχών αλλά και άλλων φορέων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της βελτίωσης του βαθμού ένταξης των πληθυσμών Ρομ και της κατάστασης των γυναικών Ρομ στα κράτη - μέλη, στις υπό ένταξη και στις υποψήφιες χώρες.

Είναι καλό να θεωρούμε δεδομένη την ισότητα των φύλων αλλά είναι και εξίσου καλό να αγωνιζόμαστε, καθένας με τα μέσα που διαθέτει, για την εφαρμογή μέτρων και πολιτικών που κάνουν πράξη την... κοινή λογική.

Οι γυναίκες στην πρώτη γραμμή

Της ΕΛΙΖΑΜΠΕΤΤΑΣ ΚΑΖΑΛΟΤΤΙ

Με στόχο τους «Να αλλάξουμε τον κόσμο», όπως διαβάζουμε και στο κεντρικό σύνθημά τους, περισσότεροι από 10.000 αγωνιστές από όλες τις γωνιές της Γης κατακλύζουν αυτές της ημέρες την Αθήνα, με αφορμή το 4ο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Φόρουμ.

Ανάμεσά τους πολλές είναι οι γυναίκες που θα συμμετάσχουν στα εννέα σεμινάρια και τα πολλά εργαστήρια γυναικείου και φεμινιστικού ενδιαφέροντος στις 4 και 5 Μαΐου (τις εκδηλώσεις συντονίζει το μέλος της Παγκόσμιας Πορείας Γυναικών, Σόνια Μιτραλιά), με αποκορύφωμα τη μεγάλη Συνέλευση των Γυναικών το Σάββατο 6 Μαΐου, όπου αναμένεται να δώσουν το παρών εκατοντάδες εκπρόσωποι οργανώσεων, συνδικάτων, δικτύων και κάθε λογής γυναικείων συλλογικοτήτων από Γαλλία, Ιταλία, Βρετανία, Βέλγιο, Ρωσία, Ουκρανία, Ρουμανία, Βουλγαρία, πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Αλβανία, Σερβία, Κροατία, Τουρκία, Πολωνία, Ουγγαρία, Κύπρο, Ολλανδία, Σουηδία, Γερμανία, Καταλονία, Αυστρία, Χώρα των Βάσκων, Δανία, Ισραήλ και Παλαιστίνη, αλλά και από την Αφρική και τη Λατινική Αμερική. Επιλέξαμε δύο ιστορικές προσωπικότητες του φεμινιστικού κινήματος, για να μας καταθέσουν τις συγκλονιστικές τους μαρτυρίες, την Ισπανίδα Μονσεράτ Βίλα και την πολωνικής καταγωγής Γαλλίδα Monika Karbowska...

K. KARBOWSKA

Καταστροφική για την ιστορία της ανθρωπότητας θεωρεί την αναβίωση των θρησκευτικών φονταμενταλισμών το διακεκριμένη στέλεχος του διεθνούς φεμινιστικού κινήματος, Monika Karbowska. Απόφοιτη της Σορβόνης και ειδικευμένη στις διεθνείς σχέσεις ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή στην Ευρώπη, υπήρξε πρωτοπόρος στον αγώνα εναντίων της απαγόρευσης της άμβλωσης στην Πολωνία τα χρόνια 1989-1991. Σήμερα είναι η «ψυχή» του δικτύου Φεμινιστική Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία και αγωνίζεται σταθερά για την υπεράσπιση του κοσμικού

χαρακτήρα του κράτους, όπως συμπεραίνεται και από τη συνομιλία μας, που ολόκληρη έχει ως εξής:

- Κυρία Karbowska, διαπιστώνετε έξαρση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού στην Ευρώπη και τον κόσμο;

«Γνωρίζουμε όλοι τις καταστροφές που ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός προκάλεσε σε χώρες όπως το Ιράν, η Αλγερία ή το Αφγανιστάν. Γνωρίζουμε, επίσης, τον ρόλο που έπαιξαν στις ΗΠΑ οι φανατικές προτεσταντικές εκκλησίες, σχετικά με τον πόλεμο στο Ιράκ. Η Ευρώπη, επίσης, υπήρξε θύμα πολλών τρομοκρατικών επιθέσεων, των οποίων ανέλαβαν την ευθύνη ομάδες φανατικών μουσουλμάνων. Εκείνο, όμως, για το οποίο δεν γίνεται συχνά λόγος είναι η άνοδος στην Ευρώπη του καθολικού φονταμενταλισμού ειδικότερα σε χώρες όπως η Πολωνία και η Κροατία. Το έργο του δικτύου μας έριξε φως στη δραστηριότητα των θρησκευτικών φονταμενταλιστικών ομάδων σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, όποια και να είναι η θρησκευτική τους παράδοση. Είτε πρόκειται για καθολικούς είτε για μουσουλμάνους είτε για ορθοδόξους... οι θρησκευτικές ιδεολογίες τους, ανοιχτά αντιδραστικές, μας επιτίθενται. Μέχρι τη Σουηδία, την πιο εξελιγμένη χώρα σε θέματα φεμινισμού, έχει φθάσει ο απόηχος αυτής της κατάστασης. Έτσι, εκεί υπάρχουν σήμερα δεξιοί πάστορες, αντιφεμινιστές και ομοφοβικοί».

- Ποιες είναι οι συνέπειες της επιρροής της θρησκείας στην πολιτική;

«Η επιρροή των θρησκευτικών πατριαρχικών δομών στην πολιτική έχει καταστροφικές συνέπειες σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα των γυναικών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η απαγόρευση της άμβλωσης στην Πολωνία από το 1993, που θεσμοθετήθηκε εξ αιτίας των πιέσεων της τοπικής Εκκλησίας.

Η άμβλωση, που ήταν νόμιμη από το 1965 μέχρι το 1993, παραμένει σήμερα απαγορευμένη, παρά το γεγονός ότι η Πολωνία είναι μέλος της Ε.Ε. Επίσης, σε χώρες όπως η Πολωνία και η Κροατία υπογράφονται κάτω από τις πιέσεις της Εκκλησίας, συμφωνίες οι οποίες θίγουν τα συμφέροντα του κράτους. Το κράτος δεν ελέγχει το

περιεχόμενο της θρησκευτικής διδασκαλίας στα σχολεία, ακόμη και στα δημόσια, η οποία συχνά περιορίζεται στην προπαγάνδα εναντίον των δικαιωμάτων των γυναικών, εναντίον, δηλαδή, αυτού που ο ποντίφικας Ιωάννης Παύλος Β' ονόμαζε "πολιτισμό του θανάτου" και ο οποίος αφορά την αντισύλληψη, την άμβλωση, τον αθεϊσμό, το διαζύγιο και τη σεξουαλικότητα εκτός γάμου.

Παρόμοια πολιτική εφαρμόζεται και σε χώρες με ορθόδοξο θρήσκευμα. Στη Σερβία, π.χ., η διδασκαλία των θρησκευτικών επανήλθε στα δημόσια σχολεία και η θρησκευτική ιεραρχία έχει μεγάλη πολιτική δύναμη. Στις δυτικές χώρες η χειραγώγηση των μεταναστών από φανατικές θρησκευτικές ομάδες οδηγεί στην αναγέννηση πατριαρχικών παραδόσεων, όπως είναι ο υποχρεωτικός γάμος, το τσαντόρ, η παρθενία των γυναικών, η κλειτοριδεκτομή κ.λπ.».

- Ποιος είναι ο ρόλος της Ε.Ε.; Αντιστέκεται σε αυτές τις νέες μορφές θρησκευτικού φονταμενταλισμού;

«Δυστυχώς η Ε.Ε. αδιαφορεί και παραχωρεί το status του ειδικού παρατηρητή στο Βατικανό, σε μια διεθνή δομή, δηλαδή, που δεν ανήκει καν στην Ευρωπαϊκή Ένωση».

- Υπάρχει στην Ευρώπη ολοκληρωμένο πολιτικό σχέδιο για τη θέσπιση κοσμικών κρατών;

«Η ευρωπαϊκή αριστερά είναι διχασμένη. Από τη μία πλευρά υπάρχουν οι οπαδοί του κοσμικού κράτους στην Ευρώπη, που γνωρίζουν πολύ καλά την ανάγκη να αντισταθούμε στον φονταμενταλισμό, τον καλύτερο σύμμαχο του ακραίου φιλελευθερισμού. Από την άλλη βρίσκονται εκείνοι που στο όνομα των δικαιωμάτων των μειονοτήτων τάσσονται υπέρ τού να μην αναμειγνυόμαστε σε θέματα σχετικά με τη θρησκευτική παράδοση».

Οι γυναίκες αντιστέκονται, παίρνουν πρωτοβουλίες

Της DOMINIQUE FOUFELLE *

Εάν είναι επείγον για τις φεμινίστριες να συνδεθεί ο αγώνας για τον εκδημοκρατισμό της οικονομίας και ο αγώνας για τα δικαιώματα των γυναικών, είναι εξίσου επιτακτικό για το σύνολο των κοινωνικών κινημάτων και τους οπαδούς της «άλλης παγκοσμιοποίησης» να στραφούν εναντίον της πατριαρχίας, να αποδομήσουν τη λογική της, που στηρίζεται στην κυριαρχία πάνω στις γυναίκες και στην εκμετάλλευσή τους, είτε πρόκειται για την εκμετάλλευση της εργατικής δύναμής τους είτε για το εμπόριο του σώματός τους.

Αντί να πρόκειται για έναν αγώνα «ειδικού ενδιαφέροντος», ο οποίος υποτίθεται ότι περιορίζεται μονάχα στις γυναίκες, αυτή η ισότιμη κινητοποίηση αντρών και γυναικών θα μπορούσε να επιτρέψει ταυτόχρονα τη διεύρυνση και τη ριζοσπαστικοποίηση των αγώνων για την οικοδόμηση ενός διαφορετικού κόσμου.

Η κοινωνική οικονομία φροντίζει ώστε άντρες και γυναίκες να έχουν ίσες ευκαιρίες στη δουλειά.

Πράγματι, ποια είναι τα πρώτα θύματα της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, αν όχι οι γυναίκες;

Καθώς στη μεγάλη τους πλειονότητα είναι αποκλεισμένες από την πολιτική και την οικονομική εξουσία, υφίστανται κατά μέτωπο τις συνέπειες του καπιταλισμού και των πολέμων. Στο Νότο, η κατάστασή τους διαρκώς επιδεινώνεται, με την εφαρμογή προγραμμάτων δομικής αναδιάρθρωσης των οικονομιών, τα οποία μειώνουν στο ελάχιστο τον προϋπολογισμό της χωροταξίας, της εκπαίδευσης και της υγείας, οι οποίοι, όπως είναι πασίγνωστο, είναι ήδη ανεπαρκείς.

Στην Ανατολή και στο Βορρά, οι γυναίκες πυκνώνουν με ταχύ ρυθμό τις τάξεις των ανέργων, των ατόμων σε επισφαλή θέση, των φτωχών, ενώ ταυτόχρονα αναγκάζονται να πραγματοποιούν μια ολοένα πιο ακροβατική διαχείριση του οικογενειακού προϋπολογισμού.

Όμως, παντού, οι γυναίκες εργάζονται, είτε είναι μισθωτές είτε όχι, είτε αμείβονται είτε όχι. Συνήθως εργάζονται στο σκοτάδι: αυτή η αόρατη εργασία περιλαμβάνει την αναπαραγωγή, τη φροντίδα των άλλων ατόμων και τη διατήρηση των κοινωνικών δεσμών. Πρόκειται για δραστηριότητες που είναι αναγκαίες για τη διατήρηση της ζωής και τις οποίες καμία κοινωνία δεν θα μπορούσε να στερηθεί.

Οικιακά

Όμως, αυτή η εργασία που παρέχεται κάθε ημέρα «δωρεάν» δεν επιφέρει καμία οικονομική ή κοινωνική αναγνώριση. Δεν αναγνωρίζεται από κανέναν, δεν περιλαμβάνεται σε κανέναν οικονομικό δείκτη, δεν δίνει τόκους σε κανένα κεφάλαιο.

Συνεπώς, θεωρείται ότι δεν αξίζει τίποτε! Αυτή η έξυπνη υπεκφυγή διατηρεί στη θέση τους τους στυλοβάτες του καπιταλισμού μέσα στους ίδιους τους κόλπους του νοικοκυριού και ενισχύει την ανισότητα ανάμεσα στα φύλα.

Είμαστε αναγκασμένοι να διαπιστώσουμε ότι χωρίς την αόρατη εργασία των γυναικών -είτε πρόκειται για εργασίες του νοικοκυριού είτε για εργασία στην παραοικονομία- ο νεοφιλελευθερισμός θα αντιμετώπιζε προβλήματα (1).

Ωστόσο, στον τομέα της οικονομίας και των εναλλακτικών οικονομικών κινημάτων, η παρουσία των γυναικείων κινημάτων είναι ακόμα υπερβολικά μικρή. Αυτή η έλλειψη υπήρξε ένα από τα θέματα του 9ου Φόρουμ της Οργάνωσης για τα Δικαιώματα των Γυναικών στην Ανάπτυξη (AWID), το οποίο πραγματοποιήθηκε από τις 3 ως τις 6 του περασμένου Οκτωβρίου στην Γκουανταλαχάρα, στο Μεξικό (2).

Ο τίτλος της συνάντησης, «Να επινοήσουμε μια άλλη παγκοσμιοποίηση για να προωθήσουμε τα δικαιώματα των γυναικών», προέβαλλε τη θέληση να πολιτικοποιηθεί ξανά το ζήτημα του φύλου.

Περισσότερα από 1.200 άτομα από όλες τις περιοχές του κόσμου παρουσίασαν τις πρωτοβουλίες τους και μοιράστηκαν τα σχέδιά τους. Μίλησαν κυρίως για την ισότητα των φύλων, τις ένοπλες συγκρούσεις, τη χρήση των νέων τεχνολογιών στους τομείς της πληροφορίας και της επικοινωνίας, καθώς και για τις βαθύτατες οικονομικές αλλαγές.

Αντιμέτωπες με επείγουσες καταστάσεις ζωτικής σημασίας, οι γυναίκες προσπαθούν κατ' αρχάς να βρουν απαντήσεις: να εξασφαλίσουν ένα εισόδημα, κυρίως όταν οι άντρες είναι άνεργοι ή έχουν εγκαταλείψει την οικογένεια, να δημιουργήσουν τη δική τους εργασία, επειδή έχουν βρεθεί έξω από την αγορά εργασίας, να ενωθούν σε ταμείο αλληλοβοήθειας, γιατί καμία τράπεζα δεν χορηγεί πιστώσεις σε φτωχούς.

Χειροτεχνία

Ξεκινούν από τις δεξιότητες που κατέχουν, κυρίως τις παραδοσιακές τους τεχνογνωσίες και -μέσα από την ένταξή τους σε οργανωμένες δομές- τις μετατρέπουν σε επάγγελμα για να κατορθώσουν να ζήσουν από αυτές.

Αυτή η δυναμική της επιβίωσης αναπτύσσεται τις περισσότερες φορές με αλληλέγγυο και συλλογικό τρόπο. Στην Αφρική, όπως και στη Λατινική Αμερική, αλλά και στην Ευρώπη, εκατομμύρια γυναίκες συμμετέχουν στην αλληλέγγυα οικονομία, συχνά μάλιστα χωρίς να το γνωρίζουν ή να διεκδικούν αυτόν το χαρακτηρισμό.

Ωστόσο, γινόμαστε μάρτυρες της ανάδυσης μιας συνείδησης, η οποία οδηγεί σιγά σιγά μερικές από αυτές από τη δράση στην ανάλυση: μέσα από την εμπειρία των πρακτικών τους, οι οποίες στην πράξη αποτελούν μια εναλλακτική λύση απέναντι στο οικονομικό σύστημα, οι γυναίκες ανακαλύπτουν ότι οι δεξιότητές τους και οι τοπικές μορφές της οργάνωσής τους αποτελούν όντως νέες μορφές πλούτου. Η

κατάκτηση της οικονομικής αυτονομίας τους, σε συνδυασμό με τη μεγαλύτερη αυτοεκτίμησή τους, συμβάλλει στη βελτίωση των συνθηκών ζωής των παιδιών και των κατοίκων της συνοικίας ή του χωριού (αντρών και γυναικών), τόσο στο οικονομικό όσο και στο κοινωνικό επίπεδο.

Ορισμένες ομάδες προχωρούν ακόμα μακρύτερα και δεν δέχονται να παραμένει αόρατη η κοινωνική υπεραξία που παράγεται από τις πρωτοβουλίες τους. Έτσι, μέσα από μια διαδικασία αυτοαξιολόγησης των δεξιοτήτων τους, οδηγούνται στη δημιουργία νέων κριτηρίων με τα οποία αντιλαμβάνονται τις μορφές του πλούτου.

Καθώς οι οργανώσεις τους και ο τρόπος με τον οποίο ασκούν συλλογικά την επιχειρηματικότητά τους διαφέρουν από το κομπιναδόρικο και καταφερτζίδικο σύστημα της αλληλεγγύης που αναπτύσσεται ανάμεσα στα γκετοποιημένα άτομα, δημιουργούν ρεαλιστικές και αποτελεσματικές προτάσεις για μια πραγματικά αειφόρο και δίκαιη ανάπτυξη, στην οποία τα ανθρώπινα κέρδη θα μπορούσαν να υπερισχύσουν των χρηματοοικονομικών κερδών. Το μόνο που απομένει είναι να γίνουν γνωστές αυτές οι προτάσεις.

Για να δοθεί μια απάντηση σε αυτή την αναγκαιότητα, δημιουργήθηκαν δίκτυα σε τοπικό, εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Το Διεθνές Δίκτυο Γυναικών και Κοινωνικής Οικονομίας (RIFES), το οποίο δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της οργάνωσης Les Penelopes, είναι ένα από αυτά.

Αποτελείται από τριάντα ομάδες με επιτόπια δράση, εγκατεστημένες σε πέντε χώρες (Βραζιλία, Γαλλία, Κεμπέκ, Σενεγάλη, Γιουγκοσλαβία), οι οποίες έχουν διπλό στόχο: να διευκολύνουν τις ανταλλαγές ανάμεσα στις γυναίκες που συμμετέχουν σε φορείς της κοινωνικής οικονομίας, να αναδείξουν τις πρωτοβουλίες τους και να τις κάνουν περισσότερο γνωστές, κυρίως χάρη στη χρήση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας, οι οποίες αποτελούν ένα εργαλείο για την προώθηση της αμοιβαιότητας, του διαλόγου και της προβολής αυτών των εγχειρημάτων (3).

Το δίκτυο

Οι πρώτες συναντήσεις των γυναικών που συμμετέχουν σε αυτές τις πρωτοβουλίες απέδειξαν ότι αυτά τα πειράματα έχουν κοινά χαρακτηριστικά, παρά τις μεγάλες διαφορές που παρουσιάζει το πλαίσιο μέσα στο οποίο επιχειρούνται. Η έλλειψη νομοθετικού πλαισίου και υποστήριξης από τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς αναγνωρίζεται ως η μεγαλύτερη τροχοπέδη στην ανάπτυξή τους. Η δημιουργία του δικτύου επέτρεψε τον καθορισμό μιας στρατηγικής για το ξεπέρασμα αυτών των εμποδίων -τα οποία συχνά είναι αδύνατον να υπερπηδηθούν σε τοπικό επίπεδο- μέσα από την κοινή ανάλυση των παραγόντων της επιτυχίας.

Χάρη σε αυτή τη μεθοδολογία για την έρευνα και τη δράση, η οποία στηρίζεται σε χειροπιαστά στοιχεία, το δίκτυο εκτιμά ότι η αποστολή του συνίσταται στην καταγραφή των αλληλέγγυων οικονομικών πρωτοβουλιών που επιχειρούνται από γυναίκες. Καθώς ακολουθεί αυτή την κατεύθυνση, ο δρόμος που έχουν επιλέξει αυτές οι γυναίκες, που αντιστέκονται, δεν μπορεί παρά να διασταυρωθεί με εκείνο που ακολουθούν όσοι αγωνίζονται για μια άλλη παγκοσμιοποίηση, αλληλέγγυα και πληθυντική. Τότε, το μόνο που θα τους απομένει θα είναι να συμπορευθούν.

(1) Κυρίως η γερμανίδα κοινωνιολόγος Maria Mies ανέδειξε αυτό το παράδοξο στο άρθρο της «Le travail des femmes pilier de la mondialisation», βλέπε: www.penelopes.org/xarticle.php3?id_article=1763 (2) Το 1982, στα τέλη της Δεκαετίας της Γυναίκας που είχε θεσπιστεί από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, είκοσι έξι άτομα τα οποία ανήκαν σε οργανώσεις της Λατινικής Αμερικής που εργάζονταν για την ανάπτυξη σε πανεπιστήμια και σε οργανώσεις βάσης, συγκεντρώθηκαν για να εξετάσουν το ρόλο της γυναίκας ως ενεργού δύναμης και ως ατόμου που επωφελείται από την ανάπτυξη. Δημιούργησαν την οργάνωση AWID (Association for Women's Rights in Development), η οποία αριθμεί σήμερα περισσότερα από 1.200 μέλη -θεσμούς ή άτομα- από πολλαπλούς επαγγελματικούς ορίζοντες. Από τότε, κάθε χρονιά σημαδεύτηκε από την οργάνωση ενός διεθνούς φόρουμ. Για περισσότερες πληροφορίες: <http://www.awid.org> (3) Για τη δημιουργία αυτού του δικτύου, βλέπε το άρθρο «Creer du lien visible, solidaire et operationnel»: www.penelopes.org/xarticle.php3?id_article=208

*Les Penelopes [redaction@penelopes.org]